

Potrzeba szerszej realizacji społecznej, zrównoważonej gospodarki rynkowej i budowy społeczeństwa obywatelskiego

1. Konsensus konstytucyjny

- 1.1 **Podstawowe idee Samorządnej Rzeczypospolitej były uzgodnione przy „okrągłym stole” i zyskały ogólnonarodowy konsensus. Zostały one zapisane w nowej Konstytucji RP z 1997 r.** Art. 1 stanowi: „Rzeczpospolita Polska jest dobrem wspólnym wszystkich obywateli”, Art. 2: „Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawa, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej” oraz Art. 20: „Społeczna gospodarka rynkowa oparta na wolności działalności gospodarczej, własności prywatnej oraz solidarności, dialogu i współpracy partnerów społecznych stanowi podstawę ustroju gospodarczego Rzeczypospolitej Polskiej”. Dalsze artykuły, m. in. 67, 68 i 70, uszczegóławiają te postanowienia.
- 1.2 Rzecznikiem wprowadzenia tych zasad był wielomilionowy ruch społeczny i NSZZ „Solidarność”. **Społeczeństwo poparło porozumienia „okrągłego stołu” i przyjęło Konstytucję w powszechnym referendum.** Jest przywiązane nadal do jej podstawowych wartości i zasad ustrojowych oraz oczekuje ich pełnej realizacji. Budowa społeczeństwa obywatelskiego była i pozostaje nadal wiodącym hasłem i celem społeczno-politycznym.
- 1.3 **Unia Europejska odwołuje się również wyraźnie do modelu społecznej, zrównoważonej gospodarki rynkowej i społeczeństwa obywatelskiego** (Część I, *Definicje i cele Unii*, artykuły I-3, ust.3 *Konstytucji U.E.*), a w tym do zasady pomocniczości (władz wyższego szczebla w stosunku do niższego) oraz godzenia wolnej konkurencji rynkowej z solidarnością społeczną. *Odnowiona Strategia Lizbońska Trwałego rozwoju* Unii z 2006 r. podkreśla potrzebę zrównoważonego wzrostu gospodarczego, rozwoju społecznego i ochrony środowiska, co charakteryzuje społeczną gospodarkę rynkową.
- 1.4 **Jednak już w 1989 r. krajowe środowiska liberalne, inspirowane z zagranicy, zdominowały nowe władze państwowe w Polsce, które w sposób niejawni odrzuciły zasady Samorządnej Rzeczypospolitej.** Przyjęły globalistyczne warunki *Konsensusu Waszyngtońskiego* oraz otworzyły kraj dla ekspansji kapitału światowego i zagranicznego biznesu. Przy tym fałszywie głoszą, że realizują uzgodnienia „okrągłego stołu”.
- 1.6 . Sejm uczestniczył w realizacji destrukcyjnej „polskiej transformacji”, ale nie miał nad nią kontroli, skutecznie zablokowanej z pomocą liberalnych mediów. Parlament ani rozbite związki zawodowe dotychczas nie odwołały się do polskiej Konstytucji. Została ona przyjęta dopiero w 1997 r., ale pomimo dużych rozbieżności zaistniałych w praktyce potwierdziła, że społeczna gospodarka rynkowa pozostaje trwałą podstawą ustroju Polski. **Przedłużający się brak szerszej realizacji tych zasad i brak związanego z tym rozwoju społeczeństwa obywatelskiego wywołuje narastające niezadowolenie i niepokój w kraju.** Niewątpliwie, będą się one nasilały nadal w warunkach kryzysowych.
- 1.5 Niestety, **znaczna większość polskich parlamentarzystów i polityków oraz działacze partyjnych i gospodarczych nie zna podstawowych zasad ustrojowych społecznej gospodarki rynkowej lub je ignoruje.** Również świadomość ogółu społeczeństwa została w znacznym stopniu zafałszowana błędną doktryną neoliberalną.

2. Ogólne (modelowe) zasady ustrojowe społecznej gospodarki rynkowej

- 2.1 Zasady społecznej gospodarki rynkowej zostały wypracowane i wprowadzane częściowo do praktyki już w okresie międzywojennym, głównie w Szwecji, a w pewnym stopniu także w Polsce. Po wojnie najpełniej rozwinięto je i zrealizowano w Niemieckiej Republice Federalnej, gdzie wkrótce doprowadziły do „cudu gospodarczego” i były z powodzeniem stosowane w ciągu 35 lat. Podobne zasady zostały częściowo wprowadzone i w innych krajach zachodnich. **Najszerzej od dziesięcioleci do dziś realizowane są w krajach skandynawskich (wzorcowy model w Finlandii), gdzie sprawdzają się pozytywnie** zarówno w obszarze gospodarczym jak i społecznym, w konfrontacji ze światową konkurencją i agresywną globalizacją.
- 2.2 Konkretnie rozwiązania ustrojowe społecznej gospodarki rynkowej różnią się w szczegółach w poszczególnych krajach, zależnie od tradycji, warunków wewnętrznych i sytuacji międzynarodowej. W pewnym stopniu zmieniają się też w czasie. Można jednak podać pewne ogólne, charakterystyczne zasady i cechy modelu ustrojowego społecznej gospodarki rynkowej.
- 2.3 **Spoleczna (i socjalna) gospodarka rynkowa jest ustrojem, w którym przez aktywizację zawodową i gospodarczą społeczeństwa zapewnia się wzrost gospodarczy, rozwój społeczny i zabezpieczenia socjalne.** Prawidłowe rozwiązanie zagadnień społecznych i socjalnych, zintegrowane z całością procesów gospodarczych w kraju, pobudza gospodarkę do szybkiego wzrostu, a kraj do rozwoju społecznego. Racjonalna polityka gospodarcza państwa przekłada wzrost gospodarczy na wzrost ogólnego dobrobytu i jakości życia społeczeństwa. **W XXI wieku jest to regulowana przez państwo, zrównoważona i ekologiczna gospodarka rynkowa, służąca trwałemu rozwojowi całego społeczeństwa.**
- 2.4 **Każdy obywatel zdolny do pracy powinien pracować użytecznie, w ramach swoich możliwości i warunków jakie państwo stara się ułatwić i poszerzyć.** Państwo dba o rozwój publicznego kształcenia i przekwalifikowania, pośrednictwo w zatrudnieniu oraz ułatwienia w tworzeniu małych i średnich przedsiębiorstw. Obejmuje to m.in. uproszczenie formalności, ulgi podatkowe, tanie kredyty i poręczenia kredytowe. Państwo także wspiera wzrost zatrudnienia w zakładach prywatnych oraz rozwój publicznych miejsc pracy.
- 2.5 **Podstawą zrównoważenia gospodarczego i społecznego jest mieszana, wielosektorowa struktura własnościowa,** obejmująca podmioty państwowe, komunalne, spółdzielcze, prywatne i mieszane. Podmioty publiczne działają w dziedzinach strategicznych, w infrastrukturze, w obszarze dóbr publicznych (oświata, służba zdrowia, kultura, bezpieczeństwo, środowisko i inne) oraz w specyficznych segmentach rynku.
- 2.6 **Warunkiem rozwoju powszechnej przedsiębiorczości są uczciwe zasady konkurencji,** ściśle pilnowane przez państwo. Obowiązuje ustawodawstwo antymonopolowe, zakaz porozumień kartelowych, ograniczenia i kontrola fuzji oraz przeciwdziałanie praktykom korupcyjnym. Służy temu sprawny, nie korupcyjny aparat państwowy.

- 2.7 **Zasada konkurencji rynkowej i uczciwego obrotu towarowego jest uzupełniona i równoważona w szerszej skali gospodarczej i czasowej zasadą kooperacji i współdziałania** wszystkich podmiotów w interesie całej gospodarki i kraju.
- 2.8 Przeciwwagą egoizmu biznesowego, indywidualnego i grupowego jest zasada solidarności społecznej i sprawiedliwości. Przeciwstawia się ona m. in. nadmiernemu rozwarstwieniu dochodowemu i majątkowemu przez odpowiedni system podatków progresywnych. **Powszechny udział obywateli we własności i dochodach z rozwoju gospodarczego traktowany jest jako konieczny warunek realnej równości praw i wolności obywatelskich.**
- 2.9 **Maksymalnemu zaangażowaniu wszystkich pracowników w rozwój przedsiębiorstwa służy ich partycypacja w zarządzaniu i w zyskach.** Uczestniczą w tym rady pracownicze i rady nadzorcze oraz dyrekcje i związki zawodowe. Okresowe uzgodnienia zapewniają zachowanie równowagi między realnymi wymaganiami gospodarczymi a społecznymi w zmieniających się warunkach otoczenia. Zarówno pracodawcy jak i pracownicy mają swoje reprezentacje do negocjacji na szczeblu krajowym.
- 2.10 Obywatel który nie może pracować ma zapewnione warunki minimum egzystencji i bezpieczeństwo socjalne ze środków publicznych. System socjalny zapobiega marginalizacji i wykluczeniu społecznemu. Zabezpieczenia te są na tyle wszechstronne i skuteczne, że **potocznie mówi się o ustroju bezpieczeństwa socjalnego.** Państwo wspiera również rozwój rodziny i budownictwo mieszkaniowe, zapewnia publiczną opiekę, służbę zdrowia, oświatę, wykształcenie oraz rozwój nauki i kultury.
- 2.11 **System uprawnień obywatelskich sprzyja rozwojowi t. zw. trzeciego sektora;** różnorodnych stowarzyszeń i organizacji społecznych, charytatywnych, kulturalnych, regionalnych, finansowych i gospodarczych, a w tym społecznych banków oszczędnościowo-pożyczkowych, towarzystw ubezpieczeń wzajemnych, ruchu spółdzielczego i akcjonariatów pracy. Formuje się i poszerza społeczeństwo obywatelskie i różne formy lokalnej demokracji bezpośredniej, gospodarczej, dialogowej i przedstawicielskiej.
- 2.12 **Zachowaniu ogólnego pokoju społecznego i przewycięzaniu napięć służy szersza praktyka dialogu między społeczeństwem i władzami państwowymi.** Są ułatwienia w organizowaniu się wyodrębnionych grup społecznych oraz prezentowaniu ich interesów. W trybie dialogu wypracowuje się konsensus społeczny i związaną z nim politykę społeczno-gospodarczą państwa. Uczestniczą w tym liczne organizacje społeczne i pozarządowe. Zwieńczeniem jest (powinna być) rzeczywista demokracja parlamentarna z wszechstronną reprezentacją głównych sił i warstw społecznych.
- 2.13 **Spoleczna gospodarka rynkowa** nie jest modelem państwa opiekuńczego, z jego powszechnymi słabościami. **To silne, dynamiczne państwo społeczeństwa obywatelskiego, demokratyczne i zrównoważone wewnątrznie, ułatwiające rozwój wszystkich sił i inicjatyw służących dobru ogólnemu.** Władze są zobowiązane (i kontrolowane) do realizacji stałego wzrostu gospodarczego i możliwie pełnego zatrudnienia. Państwo daje społeczeństwu poczucie obywatelstwa, osobistego bezpieczeństwa, realnej wolności oraz równości praw i szans.

3. Wpływ neoliberalnego globalizmu na destrukcję ustroju państwa

- 3.1 **Zasady społecznej gospodarki rynkowej w Europie Zachodniej zostały zakwestionowane i podważone z początkiem lat osiemdziesiątych przez krańcowo egoistyczną ideologię i fałszywą doktrynę neoliberalną Szkoły Chicagowskiej Milтона Friedmana.** Odrzuca ona postulat sprawiedliwości i solidarności, a częściowo także interesu narodowego, kwestionuje kompetencje państwa i zasadę zrównoważenia rozwoju. Głosi, że otwarcie gospodarcze granic państwowych i zniesienie wszelkich ograniczeń dla biznesu doprowadzi do szybszego wzrostu gospodarczego i poprawy bytu wszystkich krajów i ich mieszkańców. Ideologia ta została przyjęta przez światowe instytucje polityczno-gospodarcze i usankcjonowana w porozumieniu bogatych państw w t.zw. *Konsensusie Waszyngtońskim*. Jednocześnie rozwój światowych środków transportu, łączności i wymiany stworzył warunki dla gospodarki globalnej, która wkrótce się rozwinęła.
- 3.2 **Presja światowego kapitału, wielkiego biznesu i ponadnarodowych korporacji produkcyjno-handlowych zdominowała politykę wielu krajów, w tym i Niemiec.** Stymulowała akceptację *Konsensusu Waszyngtońskiego* i korzystne dla kapitału i biznesu zmiany ustawowe. W imię wolnej (nieograniczonej) konkurencji zostały przełamane krajowe ograniczenia importowe, antymonopolowe i kartelowe. Masowe produkty światowe zalały rynek i produkcję krajową, co ograniczyło jej zakres oraz spowodowało wzrost bezrobocia i spadek płac.
- 3.3 Spowodowało to również spadek dochodów państwa i ograniczenie jego działalności socjalnej. Zaweża się zakres ochrony pracy i prawa pracy, maleje rola związków zawodowych, kurczy się partycypacja pracownicza i działalność socjalna zakładów pracy. Wzrasta natomiast dominacja pracodawców i interesów biznesu. **Przy dominacji praw i wolności pieniądza kurczą się w praktyce prawa i wolności pracowników, obywateli i prawa człowieka.** W efekcie została zachwiana równowaga między gospodarką a społeczeństwem.
- 3.4 W szerokim nurcie procesów globalizacyjnych obok agresywnych działań neokolonialnych przejawiają się i bardziej neutralne, a nawet pozytywne procesy stwarzające nowe możliwości i szanse. Od pozycji i polityki poszczególnych państw zależy, czy poddadzą się dominacji obcego kapitału i korporacji, czy bardziej skorzystają z dogodnych dla siebie szans i możliwości. **W Europie racjonalnie i z korzyścią dla siebie działają nadal w warunkach globalizacji kraje skandynawskie, zachowując ustrój społecznej gospodarki rynkowej.** Również na własnych, korzystnych dla siebie warunkach wpisują się w procesy globalne dynamiczne kraje azjatyckie, a ostatnio także kraje Ameryki Południowej.
- 3.5 Polska, jak wspomniano wyżej w p. 1.4, od początku transformacji poddała się warunkom *Konsensusu Waszyngtońskiego* i struktur globalnych oraz otworzyła kraj dla swobodnej penetracji przez kapitał światowy i zagraniczne korporacje. Jednocześnie władze praktycznie uniemożliwiły reprivatyzację mienia bezprawnie zabranego w okresie komunistycznym, ograniczyły komunalizację ważniejszych przedsiębiorstw służących miastom oraz zahamowały działalność ruchu spółdzielczego i dysponowanie jego majątkiem (*specustawa* z 1990 r.).

- 3.6 W polskiej rzeczywistości potrzebne było szersze otwarcie kraju dla innowacyjnego kapitału zagranicznego i nowych inwestycji produkcyjnych w wybranych przedsiębiorstwach i niektórych technologiach. Wymagało to jednak świadomej polityki sektorowej i ścisłego nadzoru państwowego, a tego nie było. **Zagraniczny kapitał, z pomocą władz, posługując się również korupcją, realizował wrogie przejęcia najlepszych przedsiębiorstw.** Mało inwestował w nowe urządzenia, częściej likwidował polską konkurencję zaawansowaną technologicznie.
- 3.7 **Nastąpiło silne uzależnienie gospodarki kraju od światowego systemu finansowego i obcych korporacji.** Dalsze ograniczenia narzucają jednostronne dyrektywy Unii Europejskiej, kierujące się interesami krajów bogatszych „starej Unii”. **Nie uwzględniają one naszych potrzeb wzrostu gospodarczego ani rozwoju społecznego.** Dokuczliwość tych uzależnień i ograniczeń staje się szczególnie niebezpieczna w obecnym okresie światowego kryzysu. Tym bardziej, że władze w kraju nie prowadzą własnej polityki gospodarczej i nie realizują krajowych programów rozwojowych.
- 3.8 **Zamiast powszechnego uwłaszczenia obywateli realnymi udziałami w majątku państwowym nastąpiło ogólne wywłaszczenie z tego majątku,** który w większości przeszedł w zagraniczne ręce (od 20% w transporcie do 80% w bankach). Nie ma już mowy o Samorządnej Rzeczypospolitej, a zasady społecznej gospodarki rynkowej zostały odrzucone na rzecz gospodarki neoliberalnej i znacznego zmniejszenia roli państwa w kształtowaniu ładu gospodarczego i realizacji programów rozwojowych.
- 3.9 **W procesie transformacji;** agresywnej, światowej konkurencji, niszczycielskiej wyprzedaży i zawłaszczania majątku narodowego oraz sztucznie wywoływanych bankructw, **gospodarka polska została w znacznym stopniu zniszczona.** Wywołało to duże bezrobocie; w szczytowym okresie traciło pracę po około 0,5 miliona pracowników rocznie. Pomimo pewnych zmian, bezrobocie i bieda utrwały się w wielu rejonach kraju, a tylko niewielka część bezrobotnych otrzymuje zasiłki. W 2007 r. stopa skrajnego ubóstwa wynosiła w miastach 4,1%, a na wsi aż 10,5%. Umiarkowane ubóstwo, uzasadniające pomoc społeczną (której brakuje) dotyka w miastach dalsze 10,4% ludności, a na wsi 22%. **Nadal zawęża się sfera publiczna i działalność socjalna państwa.** Nastąpiło istotne zmniejszenie dochodów budżetowych; deficyt budżetowy w roku 2010 może dojść do 100 mld zł. W efekcie od lat szybko rośnie zadłużenie państwa.
- 3.10 **Postępuje proces rozwarstwienia dochodowego i majątkowego, a maksymalne płace są już ponad stukrotnie wyższe od minimalnych.** W parlamencie reprezentowana jest tylko nieliczna, bogatsza część społeczeństwa. Pomimo, że w okresie ostatniego dwudziestolecia PKB na głowę w Polsce znacznie wzrósł, to liczba biednych obywateli wzrosła trzykrotnie. Przeciętny dochód rodziny w Polsce należy do najniższych wśród krajów OECD; 21 % polskich dzieci żyje poniżej granicy ubóstwa. Obok tego powstała kilkuprocentowa grupa bogaczy w miastach i w rolnictwie. Jest to jaskrawy przejaw wielkiej niesprawiedliwości społecznej i niezrównoważenia gospodarczego.
- 3.11 Bieda w kraju, indoktrynacja i demoralizacja dotyczy w znacznym stopniu dzieci i młodzieży. Większość młodych Polaków nie widzi dla siebie przyszłości w kraju i myśli nie o jego rozwoju i założeniu rodziny, ale o wyjeździe za granicę. W okresie wyborczym obiecuje się młodym zasadnicze zmiany i perspektywy rozwojowe, a później pozostawia się ich samych w złej sytuacji. **Degraduje się i marnuje wielki kapitał społeczny**

młodego pokolenia. Szybko spada wskaźnik urodzin i społeczeństwo starzeje się. Zmniejsza się solidarność, a narastają przejawy agresji i patologii społecznej.

- 3.12 **Prasa i masowe media w kraju, związane z kapitałem zagranicznym, propagują fałszywe poglądy neoliberalne i ideologię globalistyczną,** jako jedyny racjonalny nurt ekonomiczny. Stale podsycają też niechęci, podziały i partyjne interesy w kraju. Nie są platformą wielostronnej dyskusji (demokracji dialogowej) i nie służą społeczeństwu obywatelskiemu. Zacierają wszelką ustrojową świadomość społeczną.
- 3.13 Wskaźniki zaangażowania obywatelskiego i partycypacji w życiu społecznym wskazują, że można mówić o społeczeństwie obywatelskim w Polsce na poziomie zaledwie 10%. **Występuje ostry „deficyt demokracji”;** brak w kraju demokracji dialogowej (pełnej wymiany przeciwstawnych poglądów) i demokracji gospodarczej (partycypacji członków i pracowników w zarządzaniu i dochodach przedsiębiorstw), nie mówiąc już o demokracji przedstawicielskiej. **Brak jest obywatelskiej kontroli i odpowiedzialności partii, organów państwowych i wymiaru sprawiedliwości. Społeczeństwo traci zaufanie do partii i władz państwowych.**
- 3.14 **Neoliberalna ideologia i polityka gospodarcza w istocie skompromitowały się w Polsce i na świecie oraz rozczarowały ludzi myślących.** Jak wielu przewidywało i ostrzegało, wszędzie zamiast powszechnego dobrobytu doszło do dalszego wzrostu bogactw nielicznych oraz do poszerzenia i pogłębienia obszarów biedy. Światowi naukowcy, ideolodzy i głosiciele neoliberalizmu, a wśród nich najbardziej znany u nas Jeffrey Sachs, przyznają się do błędów i odcinają się od tego nurtu. Podobnie wypowiadają się i inni: J.E. Stiglitz, E.J. Mishan, J.K. Galbraith, D.C. Korten. Również kolejni Papieże od dawna zwracali uwagę na błędy tego kierunku.
- 3.15 **Panujący od dwu lat wielki światowy kryzys wskazuje dodatkowo na istotne, trwałe błędy i wady systemów finansowych.** Liczne studia, publikacje i filmy internetowe obnażają ukrywane wady tych systemów i nieuczciwości praktyk bankowych. Jednak oficjalnie mało o tym się mówi, nie szuka winnych, nie zmierza do usunięcia wadliwości oraz do stworzenia zdrowych, sprawiedliwych i przejrzystych systemów finansowych.
- 3.16 **Fałszywą okazała się również doktryna o doskonałej samoczynnej regulacji rynkowej i minimalnej roli państwa.** Teraz państwa, uzależnione od potęg finansowych i ponadnarodowych korporacji produkcyjno-handlowych i kapitałowych, okazały się niezbędne i ratują te struktury kosztem funduszy publicznych. W tej sytuacji bardziej ideowe środowiska powracają do zasad społecznej gospodarki rynkowej.
- 3.17 Pomimo kompromitacji doktryny neoliberalnej, **presja globalizmu w stosunku do struktur państwowych i społecznych nie maleje, a nawet wzrasta.** Państwa podejmują coraz wyraźniejsze restrykcje i fałszywe propagandowe starając się stłumić narastające niezadowolenie i powstające wybuchy społeczne. Jednak **jedynym pozytywnym rozwiązaniem w tej sytuacji nie jest poszerzanie inwigilacji obywateli oraz rozbudowa państwa policyjnego, a tylko szersza realizacja zasad społecznej gospodarki rynkowej.**
- 3.18 Władze polityczne i gospodarcze w Polsce, a częściowo i w Unii Europejskiej oraz partie i różne środowiska naukowe kierujące się poprawnością polityczną, dotychczas nie zauważyły neoliberalnego fiaska w kraju i na świecie. Pozostają one stale pod wpływem

struktur globalistycznych i korporacji, nie podejmują koniecznych studiów i prób zmniejszenia podstawowych wad ustrojowych.

- 3.19 **Trzeba więc stwierdzić, że w Polsce nie są realizowane podstawowe zasady konstytucyjne i ustrojowe dotyczące społecznej gospodarki rynkowej oraz budowy społeczeństwa obywatelskiego.** Nie jest respektowany konsensus społeczny w tej sprawie, osiągnięty przy „okrągłym stole”, a oczekiwania i postulaty społeczne nie są brane pod uwagę. Wywołuje to coraz bardziej destrukcyjne postawy społeczne.

4. Co robić ? Szerzej wdrażać konstytucyjne zasady ustrojowe społecznej, zrównoważonej gospodarki rynkowej

- 4.1 Światowe procesy gospodarczo-polityczne i ideologiczne nie są przejawem jakiegoś bezwzględniego determinizmu, a wynikają z interesów i świadomej woli zaangażowanych w nie ludzi i organizacji. Świat nie jest skazany *a priori* na alternatywę: totalitaryzm albo terroryzm i rewolucja. Możliwe są różne drogi rozwojowe, co przypomniał polski Papież Jan Paweł II już na początku naszej transformacji w 1991r.: „*Nie do przyjęcia jest stwierdzenie jakoby po klęsce socjalizmu realnego kapitalizm pozostawał jedynym modelem organizacji gospodarczej.*” (*Centesimus annus* p.35). Podobnie przestrzegało Polskę przed neoliberalną transformacją wielu uczonych polskich i zagranicznych.
- 4.2 **Negatywna dominacja ponadnarodowych korporacji i systemów finansowych zawęża i korumpuje władze państwowe, uszczupla dochody publiczne** oraz oddziałuje destrukcyjnie na życie gospodarcze i społeczne. Korporacje prawie nie uczestniczą w kosztach zewnętrznych prowadzonej działalności; w utrzymaniu infrastruktury, sfery publicznej i polityki socjalnej państwa. Z tego względu mówi się nawet o terroryzmie korporacyjnym. **Poddanie korporacji pewnym rygorom i obowiązkom świadczeń na rzecz państw wymaga opracowania odpowiednich regulacji prawnych** i jednolitego ich egzekwowania w różnych krajach. Jest to obecnie jedno z najważniejszych zadań Unii Europejskiej. W warunkach kryzysu światowego, w interesie całej Unii i poszczególnych krajów leży szersza realizacja zasad społecznej gospodarki rynkowej.
- 4.3 **Kraje Ameryki Południowej**, doprowadzone już wcześniej do bankructwa (podobnie jak teraz Islandia i Grecja), w wyniku przyjęcia *Konsensusu Waszyngtońskiego* i dyrektyw neoliberalnej Szkoły Chicagowskiej, **potrafiły się zdystansować od tych uzależnień i wkroczyły od kilkunastu lat na własną „trzecią drogę”**. Wprowadziły szereg zasad katolickiej nauki społecznej i gospodarki rynkowej oraz uzyskały już znaczne, pozytywne efekty społeczne i gospodarcze. (Np. Ekwador przestał spłacać długi zagraniczne w wyniku audytu swojego zadłużenia, który wykazał liczne błędy w kontraktach, niezgodne z prawem Ekwadoru i Amerykańskiej Komisji Papierów Wartościowych oraz ogólnymi zasadami prawa międzynarodowego).
- 4.4 **Na szczególną uwagę i przynajmniej częściowe wykorzystanie w Polsce zasługuje aktualny, pozytywny model ustrojowy społecznej gospodarki rynkowej bliskich nam krajów skandynawskich.** Istotna i twórcza jest tam partycypacja pracowników w zarządzaniu i zyskach przedsiębiorstw oraz szeroka państwowa działalność socjalna, powiązana z rządowymi i strategicznymi programami rozwoju i wzrostu gospodarczego.

- 4.5 **Umocnienie i poszerzenie realizacji konstytucyjnych zasad społecznej gospodarki rynkowej w Polsce nie wymaga rewolucji, ale powszechnego zrozumienia tych zasad w społeczeństwie, związkach zawodowych i w partiach oraz zdecydowanej woli politycznej dla ich realizacji w praktyce.** Konieczne jest jednak do tego poważne, ustrojowe wykształcenie obywatelskie oraz zrównoważona reprezentacja parlamentarna wszystkich warstw społecznych: nie tylko biznesu i pracodawców, ale także pracowników, rolników i spółdzielców (a takich partii obecnie brakuje). Potrzebna jest również polityka rozwoju kraju i egzekwowanie podstawowych norm moralnych, wyznawanych przez znaczną większość społeczeństwa; uczciwości, sprawiedliwości i patriotyzmu.
- 4.6 W potrzebnym przywróceniu wartości moralnych do życia gospodarczego i politycznego, solidarności i sprawiedliwości oraz w przezwycięzeniu neoliberalnego egoizmu **podstawowym sojusznikiem społeczeństwa i państwa w Polsce powinien być Kościół Katolicki**, ze swoją wielką pracą wychowawczą i pozytywną nauką społeczną. Rzecznikiem tego był Papież Jan Paweł II, a obecnie jest Benedykt XVI .
- 4.7 **Rozwój społeczno-gospodarczy zależy od zgodnej, długookresowej współpracy głównych sił i podmiotów:** władz państwowych i samorządów terenowych, partii, instytucji finansowych, organizacji przedsiębiorców, związków zawodowych i społeczeństwa. Konieczne jest wzajemne zrównoważenie i porozumienie dynamicznych czynników rozwojowych: społecznych, politycznych, gospodarczych i ekologicznych. Potrzebne poszerzenie społecznej reprezentacji w parlamencie zwiększy aktywność obywatelską w całym kraju.
- 4.8 **Polityka rozwojowa państwa musi konsekwentnie realizować długookresowe priorytety narodowe oraz strategiczne programy gospodarcze, sektorowe i regionalne.** Potrzebny jest też pakiet wielokierunkowych działań dostosowawczych do zmieniających się uwarunkowań. **Konieczne jest odzyskanie zdolności państwa do kreowania dochodów i inwestycji gospodarczych;** egzekwowania należności, zmniejszenia wydatków administracyjnych i zagranicznych misji wojskowych oraz zrównoważenia budżetu. Powinno się dokonać audytu polskiego zadłużenia zagranicznego przez niezależną specjalistyczną firmę (podobnie jak Ekwador) celem zweryfikowania jego wielkości i struktury.
- 4.9 **Do realizacji polityki rozwojowej potrzebna jest konsolidacja polskich aktywów finansowych w bankach państwowych** i dynamiczne ich wykorzystanie do kreowania preferencyjnych kredytów inwestycyjnych dla rozwoju krajowej przedsiębiorczości, spółdzielczości i akcjonariatu pracy oraz wzrostu zatrudnienia. Potrzebne są również bardziej korzystne warunki finansowo-prawne dla rozwoju istniejących banków spółdzielczych, SKOK-ów, towarzystw ubezpieczeń wzajemnych oraz barterowych izb rozliczeniowych.
- 4.10 **Dążyć należy do bardziej zrównoważonej struktury własnościowej podmiotów gospodarczych,** krajowych i zagranicznych; państwowych, komunalnych, wspólnotowych, spółdzielczych i prywatnych oraz różnych form partnerskiej współpracy. Sprzyja to upowszechnieniu własności oraz wpływa stabilizująco na procesy gospodarcze. Częściowo kompensuje negatywy poszczególnych form oraz zwiększa ogólne bezpieczeństwo gospodarki w warunkach kryzysu.

- 4.11 **Spółdzielczość gospodarcza i akcjonariat pracy od dawna dobrze sprawdziły się w Polsce, podobnie jak za granicą**, gdzie są bardziej rozwinięte. Działają efektywnie w aktualnych, konkurencyjnych warunkach rynku globalnego. Dobrze służą społeczeństwu i swoim pracownikom, umacniając solidarność i zaufanie społeczne. Łączą ekonomię społeczną i rynkową, przypominając zasadę równości oraz inne wartości społecznej gospodarki rynkowej. Ponieważ formy te nie znajdują obecnie dostatecznego zrozumienia i korzystnych warunków szerszej realizacji, **państwo powinno bardziej skutecznie wspierać ich rozwój**. Szczególne preferencje należy stworzyć dla powstających akcjonariatów pracy oraz spółdzielni społecznych (nie nastawionych na zysk, ale na aktywizację zawodową zmarginalizowanych grup społecznych, czy pozostających trwale bez pracy).
- 4.12 **Potrzebne jest poszerzenie zakresu i skuteczności realizowanej pomocy publicznej w tworzeniu nowych, małych i średnich przedsiębiorstw oraz w zwiększaniu zatrudnienia** w istniejących. Konieczne jest uproszczenie procedur formalnych, ułatwienia i poręczenia kredytowe ze strony państwa oraz szereg innych rozwiązań dobrze sprawdzonych za granicą. Potrzebne jest lepsze dostosowanie publicznych programów kształcenia do lokalnych i krajowych potrzeb rynku pracy oraz do zakładania i prowadzenia własnej działalności gospodarczej. **Należy również powołać obowiązkowe samorządy gospodarcze**.
- 4.13 W ramach ogólnej polityki społeczno-gospodarczej, **konieczna jest aktywizacja regionalna i lokalna, rozwój inicjatyw oraz uruchomienie wszystkich lokalnych czynników rozwoju**. Wzrost zatrudnienia, w tym młodzieży oraz ograniczenie ubóstwa i likwidacja bezdomności musi być priorytetową troską władz i społeczeństwa. Trzeba ujawniać i wykorzystywać każdą możliwość użytecznej pracy, również tradycyjnej i mało efektywnej (jeśli brakuje lepszych możliwości) oraz szerszej pomocy sąsiedzkiej. Wymaga to poszerzenia demokracji samorządowej, obecnie szkodliwie upartyjnionej oraz wszelkich form partycypacji wspólnot i organizacji społecznych.
- 4.14 Dopelnieniem wskazanych działań rozwojowych musi być **racjonalna i znacznie poszerzona działalność socjalna państwa w zakresie zasiłków dla bezrobotnych i upośledzonych, pomocy rodzinie, eliminacji skrajnej biedy i wykluczenia** (zgodnie z unijnym programem), a także rozwój budownictwa socjalnego, przeciwdziałania demoralizacji i patologii społecznej. Konieczne jest prawne i finansowe wspieranie wolontariatów; wszelkich form pracy wychowawczej, opiekuńczej i kulturotwórczej, rodzin zastępczych, ognisk wychowawczych, świetlic itp. (Środki finansowe kierowane na tę działalność dla ludzi z powołaniem przynoszą znacznie większe efekty jakościowe i ilościowe, aniżeli wykorzystywane w instytucjach publicznych).
- 4.15 **Należy powstrzymać zawłaszczanie i zawężanie sfery publicznej w zakresie dóbr natury; zasobów geologicznych, wodnych i leśnych, gospodarki przestrzennej i komunalnej, służby zdrowia i innych usług publicznych**. Korzystny w tym obszarze może być rozwój akcjonariatu użytkowników i akcjonariatu pracy oraz różne formy partnerstwa publiczno-prywatnego.
- 4.16 Ponieważ efektywny ekonomicznie rozwój gospodarczy wymaga uczciwej konkurencji, **konieczne są bardziej restrykcyjne państwowe działania antymonopolowe, antykartelowe i przeciwdziałanie szkodliwym fuzjom**. **Konieczna jest państwowa kompleksowa regulacja handlu i rynku** oraz restrykcje w imporcie dotowanych

produktów i powstawaniu wielkich supermarketów (jak w krajach zachodnich). Przestrzeganie uczciwej konkurencji, egzekucji podatkowej i ograniczenie „szarej strefy” stanowi poważne zadanie państwa. Potrzebna jest bardziej skuteczna walka z korupcją, oraz **poddanie prokuratorów, komorników, urzędników podatkowych i innych kontroli społecznej i odpowiedzialności.**

- 4.17 **Konieczne jest także przeciwdziałanie dalszemu rozwarstwieniu społecznemu i majątkowemu** przez wprowadzenie bardziej progresywnego systemu podatkowego, a może także przez nadzwyczajny podatek od wzbogacenia oraz podatek Tobina od spekulacji finansowych.
- 4.18 **Szersza realizacja zasad społecznej gospodarki rynkowej wymaga wyspecjalizowanych, skutecznych instytucji państwowych; silnego i kompetentnego państwa** oraz odpowiednich regulacji organizacyjnych i prawnych. Muszą one uwzględniać liczne zobowiązania i ograniczenia międzynarodowe, narzucane także przez Unię Europejską. Obecnie instytucjom państwowym brak takich kwalifikacji na skutek czego szkodliwie zastrzegają restrykcje i zawężają możliwości rozwojowe kraju. Konieczne jest pilne uzupełnienie umiejętności w aparacie państwowym.
- 4.19 Międzynarodowe struktury globalne i korporacje bronią swoich interesów i negatywnie odnoszą się do poszerzania społecznej gospodarki rynkowej. Jednak **wspomniane powyżej przykłady krajów skandynawskich oraz krajów Ameryki Południowej wskazują, że możliwa jest pełniejsza realizacja polskich konstytucyjnych zasad ustrojowych i szersza realizacja w kraju społecznej gospodarki rynkowej.**
- 4.20 W skali społecznej **potrzebne jest przeciwstawienie się neoliberalnej indoktrynacji i demoralizacji oraz podjęcie we wszystkich środowiskach szerokich programów oświatowych,** dotyczących ustrojowych zasad społecznej, zrównoważonej gospodarki rynkowej. Trzeba przybliżyć i popularyzować pozytywne doświadczenia realizacji tych zasad w różnych krajach: ich wpływ na poszerzenie równości praw i szans rozwojowych obywateli, na ogólny wzrost gospodarczy, rozwój społeczny i ochronę środowiska.
- 4.21 **Potrzebne są specjalne kursy szkoleniowe, w zakresie ustrojowych zasad społecznej gospodarki rynkowej,** dla działaczy politycznych, parlamentarzystów, urzędników rządowych i samorządowych oraz związków zawodowych. Specjalny przedmiot nauczania zasad społecznej gospodarki rynkowej i błędów doktryny neoliberalnej powinien zostać wprowadzony do minimum programowego na większości kierunków studiów wyższych.
- 4.22 Państwowe znaczenie szerszej realizacji zasad społecznej, zrównoważonej gospodarki rynkowej w trudnych i zmieniających się warunkach gospodarczych, społecznych i politycznych wymaga stałej obserwacji badawczej i analitycznej sytuacji w kraju oraz w innych państwach (skandynawskich, latynoamerykańskich i azjatyckich). **Potrzebne jest monitorowanie sytuacji oraz okresowe weryfikowanie krajowych rozwiązań i regulacji.**

Warszawa, czerwiec 2010 r.

*Opracowanie Zespołu Naukowego pod redakcją
prof. dr hab. inż. Włodzimierza Bojarskiego*